

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MACIEJ SZPUNAR
esitatud 10. jaanuaril 2019¹

Kohtuasi C-516/17

**Spiegel Online GmbH
versus
Volker Beck**

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus))

Eelotsusetaotlus – Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused – Reprodutseerimise ja üldsusele edastamise ainuõigus – Paindlikkus riigisisese õiguses rakendamisel – Ajakohastest sündmustest teatamise eesmärgiga seotud erand – Mõistlik võimalus nõuda loa andmist enne avaldamist – Lisaks tekstile hüperlingi kaudu kättesaadavaks tehtud viited – Autori loal konkreetses vormis avaldatud teos

Sissejuhatus

1. Rolli, mida mängib demokraatlikus ühiskonnas üldisemalt sõnavabadus ja konkreetselt massiteabevahendite vabadus, ei ole võimalik ülehinnata. Vaba arvamustevahetus ja ühiskonna kontroll võimu üle – kaks mehhanismi, mille puhul massiteabevahendid on hädavajalikud vahendajad – kujutavad endast demokraatliku ühiskonna alustalasid.
2. Sõnavabadus tunnistati põhiõiguseks juba 1789. aasta inimese ja kodaniku õiguste deklaratsiooni artikliga 11. Nimetatud deklaratsiooni autorid olid siiski teadlikud sellest, et vabadus, mida teostavad ühed, võib piirata teiste vabadust. Seetõttu lisasid nad artikliga 4 põhimõtte, mille kohaselt „ühelegi inimesele ei tohi tema loomulike õiguste teostamisele seada muid piire kui selliseid, mida seab ühiskonna teiste liikmete samade õiguste teostamine“. Seoses küsimusega, kes kehtestab kõnealuste vabaduste vahelise suhte üle otsustamise eeskirjad, on nimetatud artikli teises lauses täpsustatud, et „[t]aolisi piire võib kehtestada vaid seadustega“.
3. Need lihtsad ja loomulikud põhimõtted on endiselt aktuaalsed. Seaduste, mis on rahva tahte väljendused,² ülesanne on tasakaalustada eri põhiõigusi kõikide hüvanguks. See kehtib ka autoriõiguste valdkonnas, nagu nähtub käesolevast kohtuasjast.

¹ Algkeel: prantsuse.

² Ka see tuleneb 1789. aasta deklaratsioonist, artiklist 6.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

4. Bernis 9. septembril 1886 allkirjastatud Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni (24. juuli 1971. aasta Pariisi akt) 28. septembril 1979 muudetud redaktsiooni (edaspidi „Berni konventsioon“) artikli 9 lõikes 1 on sätestatud autorite ainuõigus lubada nende teoste reprodutseerimist igal viisil ja igas vormis. Berni konventsiooni artikli 9 lõikes 2, artikli 10 lõikes 1 ja artikli 10bis lõikes 2 on vastavalt ette nähtud:

„[Berni konventsiooniga moodustatud] liitu kuuluvate riikide seadusandlus võib lubada selliste teoste reprodutseerimist teatavatel erijuhtudel, kuid tingimusel, et selline reprodutseerimine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ega kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve.

[...]

Lubatud on tsiteerida teost, mis on juba õiguspäraselt üldsusele kättesaadavaks tehtud, kuid tingimusel, et tsiteerimine vastab ausale praktikale ja selle ulatus ei ületa eesmärgiga põhjendatud mahtu, kaasa arvatud tsitaadid ajaleheartiklitest ja perioodilistest väljaannetest pressikokkuvõtete kujul.

[...]

Liitu kuuluvate riikide seadusandlus määrab samuti kindlaks tingimused, mille kohaselt võib ajakohaste sündmuste kajastamiseks fotograafia, kinematograafia, raadio ja televisiooni või üldsusele kaabli kaudu edastamise teel reprodutseerida ja teha üldsusele kättesaadavaks kirjandus- ja kunstiteoseid, mida nähti või kuuldi nende sündmuste käigus, informatiivsete eesmärkidega põhjendatud mahus.“

WIPO autoriõiguse lepingu³ artikli 1 lõikes 4 on ette nähtud, et „[l]epinguosalised järgivad Berni konventsiooni [...] artikleid 1–21 [ja selle lisa]“ [täpsustatud tõlge].

5. Vastavalt ühisdeklaratsioonile WIPO autoriõiguse lepingu artikli 1 lõike 4 kohta „Berni konventsiooni artikli 9 kohast taasesitamise õigust ja vastavalt sellele lubatud erandeid kohaldatakse digitaalses keskkonnas täies ulatuses eeskätt digitaalkujul teoste kasutamise suhtes. Kaitstud digitaalkujul teose salvestamine elektroonilisele andmekandjale tähendab taasesitamist Berni konventsiooni artikli 9 tähenduses“⁴.

3 Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (WIPO) autoriõiguse leping, mis võeti vastu 20. detsembril 1996 Genfis ning jõustus 6. märtsil 2002 (edaspidi „WIPO autoriõiguse leping“), mille osaline on Euroopa Liit nõukogu 16. märtsi 2000. aasta otsuse 2000/278/EÜ WIPO autoriõiguse lepingu ning WIPO esituste ja fonogrammide lepingu heakskiitmise kohta Euroopa Ühenduse nimel (EÜT 2000, L 89, lk 6; ELT eriväljaanne 11/33, lk 208) alusel.

4 Diplomaatilisel konverentsil, kus võeti vastu WIPO autoriõiguse leping, tehtud deklaratsioon, mis on lisatud nimetatud lepingule (lepingu artikkel 25).

Liidu õigus

6. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas⁵ artikli 2 punktis a on sätestatud:

„Liikmesriigid näevad ette, et ainuõigus lubada või keelata otsesest või kaudset ajutist või alalist reprodutseerimist mis tahes viisil või vormis, osaliselt või täielikult, on:

a) autoritel nende teoste osas;

[...]“.

7. Selle direktiivi artikli 3 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid näevad ette, et autoritel on ainuõigus lubada või keelata oma teoste edastamist üldsusele kaabel- või kaablita sidevahendite kaudu, sh nende teoste sellisel viisil kättesaadavaks tegemist, et isik pääseb neile ligi enda valitud kohas ja enda valitud ajal.“

8. Direktiivi artikli 5 lõike 3 punktides c ja d on sätestatud:

„Liikmesriigid võivad artiklites 2 ja 3 sätestatud õiguste puhul näha ette erandeid või piiranguid järgmistel juhtudel:

[...]

c) reprodutseerimine ajakirjanduses, ringhäälingu kaudu edastatud teoste või muude objektide üldsusele edastamine või kättesaadavaks tegemine ajakohaste majandus-, poliitika- või usuteemaliste trükitud artiklite kaudu, tingimusel, et selline kasutusviis ei ole konkreetselt reserveeritud ning et märgitakse ka allikas, sh autori nimi, või teoste või muude objektide kasutamine seoses ajakohastest sündmustest teatamisega ulatuses, mis on informatiivsel eesmärgil vajalik, ning tingimusel, et märgitakse ka allikas, sh autori nimi, kui see ei ole võimatu;

d) tsiteerimine sellistel eesmärkidel nagu näiteks kriitika või ülevaade, kui tsitaadid on seotud teose või muu objektiga, mis on juba seaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud, tingimusel, et märgitakse ka allikas, sh autori nimi, kui see ei ole võimatu, ja et tsitaatide kasutamine on kooskõlas mõistlike tavadega ning neid kasutatakse konkreetse eesmärgi jaoks vajalikus ulatuses;

[...]“.

9. Ning lõpuks on selle direktiivi artikli 5 lõikes 5 ette nähtud:

„Lõigete 1, 2, 3 ja 4 kohaseid erandeid ja piiranguid kohaldatakse üksnes teatavatel erijuhtudel, mis ei ole vastuolus teose või muu objekti tavapärase kasutusega ning ei mõjuta põhjendamatult õiguste valdaja õiguspäraseid huve.“

5 EÜT 2001, L 167, lk 10; ELT eriväljaanne 17/01, lk 230.

Saksa õigus

10. Direktiiv 2001/29 võeti Saksamaa õigusesse üle 9. septembri 1965. aasta autoriõigust ja sellega kaasnevaid õigusi käsitleva seadusega (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte, Urheberrechtsgesetz; edaspidi „UrhG“). UrhG §-s 50 on sätestatud:

„Ajakohastest sündmustest teavitamiseks ringhäälingu või sarnaste tehniliste vahendite kaudu, ajalehtedes, perioodilistes väljaannetes ja muudes väljaannetes või muudel kandjatel, mis kajastavad peamiselt päevasündmusi, samuti filmis, on seaduspärane reprodutseerida, levitada ja üldsusele edastada taotletava eesmärgiga põhjendatud mahus teoseid, mida võib kajastatud sündmuste käigus näha ja kuulda.“

11. UrhG § 51 kohaselt:

„Juba avaldatud teose reprodutseerimine, levitamine ja üldsusele edastamine tsiteerimise eesmärgil on seaduspärane juhul, kui kasutamise ulatus on põhjendatud taotletava konkreetse eesmärgiga. Eelkõige on seaduspärane:

1. koondada konkreetset teosed pärast nende avaldamist eraldiseisvasse teaduslikku teosesse selle sisu selgitamise eesmärgil;
2. tsiteerida pärast teose avaldamist selle katkendeid eraldiseisvas kirjandusteoses;
3. tsiteerida eraldiseisvas muusikateoses konkreetseid katkendeid juba avaldatud muusikateosest.“

Faktilised asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimused

12. Volker Beck, hageja esimeses kohtuastmes ja kassatsioonkaebuse vastustaja põhikohtuasjas (edaspidi „vastustaja“), oli Bundestagi (Saksamaa Liidupäev) valitud saadik aastatel 1994–2017. Ta on karistuspoliitikaga seotud vastuolulisi ja tundlikke küsimusi käsitleva artikli autor. See artikkel avaldati 1988. aastal ühes kogumikus. Selle avaldamisel muutis kirjastaja käsikirja pealkirja ning lühendas käsikirjas üht lauset. Vastustaja esitas kirjastajale kaebuse ning nõudis edutult, et kirjastaja märgiks muudatused kogumiku avaldamisel ära kirjastajapoolse märkusega. Vähemalt 1993. aastast alates on vastustaja täielikult lahti öelnud kõnealuse artikli sisust.

13. 2013. aastal leiti kõnealuse artikli käsikiri arhiivist ning esitati vastustajale, kes kandideeris sel ajal Saksamaa Liidupäeva valimisel, mis pidi toimuma mõne päeva pärast. Vastustaja esitas dokumendi mitmele ajalehetoimetusele tõendina, et kogumikus avaldatud artikli puhul tema käsikirja muudeti. Kuid ta ei nõustunud asjaomaste tekstide avaldamisega meedias. Siiski avaldas ta ise oma veebisaidil artikli mõlemad versioonid, lisades igale leheküljele järgmise märkuse: „Ma taganen selles artiklis esitatud seisukohtadest. Volker Beck.“ Lisaks oli kogumikus avaldatud artikli lehekülgedel järgmine märge: „Käesoleva teksti [avaldamiseks] ei ole antud luba ning selle alapealkirja ja teksti osi on kirjastaja oma äranägemise järgi muutnud.“

14. Spiegel Online GmbH, kostja esimeses kohtuastmes ja kassatsioonkaebuse esitaja põhikohtuasjas (edaspidi „kaebuse esitaja“), haldab Internetis teabeportaali *Spiegel Online*. Ta avaldas 20. septembril 2013. aastal artikli, milles väitis, et vastustaja on avalikkust aastaid petnud, kuna tema käsikirja põhisisu ei olnud 1988. aasta väljaandes muudetud. Lisaks kaebuse esitaja artiklile oli hüperlinkide kaudu võimalik alla laadida vastustaja käsikirja ja kogumikus avaldatud artikli originaalversioonid.

15. Vastustaja vaidlustas oma artikli täisversioonide kättesaadavaks tegemise kaebuse esitaja veebisaidil – tema arvates rikub see tema autoriõigust. Landgericht (esimese astme kohus, Saksamaa) rahuldab vastustaja nõuded. Seejärel jäeti kaebuse esitaja apellatsioonkaebus rahuldamata. Niisiis esitas ta kassatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

16. Neil asjaoludel otsustas Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas liidu õigusnormid, mis käsitlevad [autoriõiguste] suhtes ette nähtud erandeid või piiranguid vastavalt direktiivi 2001/29 artikli 5 lõikele 3, jätavad kaalutlusruumi nende riigisisesse õigusesse ülevõtmisel?
2. Mil viisil tuleb selle kindlaksmääramisel, millise ulatusega on direktiivi 2001/29 artikli 5 lõikes 3 sätestatud erandid autorite ainuõigusest oma teoseid reprodutseerida (direktiivi 2001/29 artikli 2 punkt a) ja üldsusele edastada, kaasa arvatud üldsusele kättesaadavaks teha (direktiivi 2001/29 artikli 3 lõige 1), või selle õiguse piirangud, arvestada põhiõigusi, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartas [edaspidi „harta“]?
3. Kas põhiõigused teabevabadusele ([harta] artikli 11 lõike 1 teine lause) või ajakirjandusvabadusele ([harta] artikli 11 lõige 2) võivad õigustada erandeid autorite ainuõigusest oma teoseid reprodutseerida (direktiivi 2001/29 artikli 2 punkt a) ja üldsusele edastada, kaasa arvatud üldsusele kättesaadavaks teha (direktiivi 2001/29 artikli 3 lõige 1), või selle õiguse piiranguid väljaspool direktiivi 2001/29 artikli 5 lõikes 3 sätestatud erandeid või piiranguid?
4. Kas autoriõigusega kaitstud teoste üldsusele kättesaadavaks tegemist meediaettevõtte portaalil ei tule käsitada ajakohastest sündmustest teavitamisena vastavalt direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis c teisena nimetatud võimalusele, milleks ei ole vaja luba, juba seetõttu, et meediaettevõttel oli võimalik küsida enne autori teoste üldsusele kättesaadavaks tegemist autori nõusolekut ja seda sai meediaettevõttelt mõistlikult eeldada?
5. Kas avaldamisega tsiteerimise eesmärgil vastavalt direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktile d ei ole tegemist juhul, kui tsiteeritud teosed või selle osad ei ole lahutamatu uude teksti sisestatud – näiteks taandridade või joonealuste märkuste abil –, vaid need tehakse Internetis üldsusele hüperlinkide abil kättesaadavaks PDF-failidena, mis on uue teksti juures eraldi kättesaadavad?
6. Kas küsimuse puhul, millal on teos direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti d tähenduses juba seaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud, tuleb lähtuda sellest, kas see teos oli sellel konkreetsel kujul juba enne seda autori nõusolekul avaldatud?“

17. Eelotsusetaotlus saabus Euroopa Kohtusse 25. augustil 2017. Kirjalikud seisukohad esitasid põhikohtuasja pooled, Prantsuse, Portugali ja Ühendkuningriigi valitsus ning Euroopa Komisjon. Samad menetlusosalised, välja arvatud Portugali valitsus, olid esindatud 3. juulil 2018 peetud kohtuistungil.

Analüüs

18. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on esitanud kuus eelotsuse küsimust, mis käsitlevad nii direktiivi 2001/29 sätete tõlgendamist kui ka üldisemalt kaalutlusõigust, mis liikmesriikidel on direktiivi sätete ülevõtmisel ja kohaldamisel, ning nende suhet põhiõigustega, eelkõige sõna- ja massiteabevahendite vabadusega. Analüüsin käesolevas ettepanekus neid küsimusi, kuid teises järjekorras, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus need esitas. Analüüsin kõigepealt teisese õiguse sätete tõlgendamist ning seejärel üldisemaid küsimusi, mis on seotud põhiõigustega.

Esimene eelotsuse küsimus

19. Esimese eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks teha, milline on liikmesriikide kaalutlusruum autoriõiguse erandeid ja piiranguid puudutavate liidu õiguse sätete ülevõtmisel riigisisesele õigusesse.

20. See küsimus on sarnane viienda eelotsuse küsimusega, mille sama kohus esitas kohtuasjas Pelham jt⁶. Oma ettepanekus nimetatud kohtuasjas panen ette vastata, et liikmesriigid on küll vabad valima meetmed, kuid on kohustatud tagama oma riigisisese õiguses direktiivi 2001/29 artiklites 2–4 sätestatud ainuõiguste kaitse, ning neid õigusi võib piirata üksnes selle direktiivi artiklis 5 ammendavalt ette nähtud erandite ja piirangute kohaldamisega. Lühiduse huvides piirdun siinkohal viitega nimetatud ettepanekus sellele küsimusele pühendatud arutluskäigule⁷.

21. Sooviksin siiski lisada järgmised märkused seoses argumentidega, mis kaebuse esitaja on välja toonud käesolevas kohtuasjas esitatud seisukohtades.

22. Esiteks väidab kaebuse esitaja, et liikmesriikide kaalutlusruum liidu autoriõiguse rakendamisel tuleneb ELTL artikli 167 lõikest 4. Nimetatud sätte kohaselt „[a]luslepingute teiste sätete kohaselt tegutsedes võtab [Euroopa L]iit arvesse erinevaid kultuuriaspekte eriti selleks, et respektierida ja edendada oma kultuuride mitmekesisust“. Kaebuse esitaja väidab, et kuna autoriõigus kuulub kultuuri käsitlevasse õigusvaldkonda, peab liikmesriikidel olema lai kaalutlusruum selle kohaldamisel, selleks et võtta arvesse kultuuride mitmekesisust.

23. Kuid ELTL artikkel 167 on üldine suunav säte, mis reguleerib liidu institutsioonide tegevust kultuuriga seotud valdkondades. Liidu seadusandja on kõnealust artiklit isegi sõnaselgelt maininud direktiivi 2001/29 põhjenduses 12,⁸ kusjuures ta teeb sellest minu arvates vastupidised järeldused kui kaebuse esitaja, see tähendab et autoriõigusega kaitstud teostele on vaja tagada nõuetekohane kaitse. Ent isegi kui eeldada, et poliitilist elu käsitlevate artiklite avaldamine kuulub „kultuuri“ mõiste alla ELTL artikli 167 tähenduses, ei saa seda sätet tõlgendada nii, et see võimaldab liikmesriikidel teha erandeid tingimusteta kohustustest, mis tulenevad liidu teisese õiguse sätetest. Teistsugune tõlgendamine tähendaks eitada liidu pädevust ühtlustada liikmesriikide õigust ükskõik millises kultuuriga seotud valdkonnas, näiteks autoriõiguse, audiovisuaalteenuste, kunstiteoste turu jt valdkondades. Sama kehtib ka kaebuse esitaja argumendi kohta, mille kohaselt kujutab Saksa õiguses sõna- ja massiteabevahendite vabadusele omistatav tähtsus endast nimetatud liikmesriigi kultuurilist eripära.

24. Niisiis, kui liikmesriikidel on kaalutlusruum direktiivi 2001/29 rakendamisel, siis piiravad seda kohustused, mis tulenevad kõnealuse direktiivi imperatiivsetest sätetest.

25. Teiseks väidab kaebuse esitaja, et vastustaja nõude eesmärk põhikohtuasjas ei olnud mitte tema varaliste autoriõiguste kaitse, vaid mittevaraliste õiguste või isegi isiklike õiguste kaitse. Sellega seoses piisab nentimisest, et põhikohtuasja ese on kaebuse esitaja poolt teose, mille autor on vastustaja, reprodutseerimine ja üldsusele edastamine, mis mõlemad kuuluvad vaieldamatult direktiivi 2001/29 kohaldamisalasse. Käesoleva kohtuasja ja kohtuasja Funke Medien NRW⁹ vahelisi sarnasusi käsitlen ma hiljem ettepaneku osas, mis puudutab autoriõiguse ja põhiõiguste vahelisi seoseid.¹⁰

26. Niisiis ei mõjuta kaebuse esitaja argumendid minu järeldusi liikmesriikide kaalutlusruumi kohta direktiivi 2001/29 rakendamisel.

6 C-476/17, mille menetlemine on praegu Euroopa Kohtus pooleli.

7 Vt minu ettepanek kohtuasjas Pelham (C-476/17, EU:C:2018:1002, punktid 71–79).

8 Täpsemalt sellele eelnenud sätet, see tähendab EÜ artiklit 151.

9 C-469/17, mille menetlemine on praegu Euroopa Kohtus pooleli.

10 Vt eelkõige käesoleva ettepaneku punktid 69 ja 70.

Neljas eelotsuse küsimus

27. Neljanda eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis c sisalduv ajakohastest sündmustest teatamise erand võib olla riigisiseses õiguses piiratud juhtudega, kui teose kasutajalt ei ole võimalik mõistlikult nõuda, et ta paluks teose autorilt luba. Eelotsusetaotluses esitatud teabest nimelt nähtub, et selline erandi piirang tuleneb Saksa õiguses eelotsusetaotluse esitanud kohtu praktikast.

28. Minu arvates ei tohiks selline erandi piirang tekitada vastuolu direktiivi 2001/29 eespool viidatud sättega. Kõnealuse erandi *ratio legis* nimelt tuleneb asjaolust, et mõnikord on äärmiselt keeruline või lausa võimatu ajakohastest sündmustest teatada, ilma et reprodutseeritaks või üldsusele edastataks autoriõigusega kaitstud teost. Nii on see eelkõige kaht liiki olukordades. Esimest liiki olukord on selline, kus asjaomane teos ise on sündmuse põhjus, näiteks juhul, kui sündmus seisneb kunstinäituse avamises või kontserdi toimumises. Sellisest sündmusest teatamine ning publikule sellega seotud teabe edastamine oleks tunduvalt vähem huvitav, kui ei oleks võimalik edastada vähemalt väljavõtteid teostest, mis on tutvustatava sündmuse puhul kesksed. Teist liiki olukord on selline, kus teost võib sündmuse käigus näha või kuulda juhuslikult. Tihti tuuakse näiteks muusika, mis kõlab mõnel ametlikul tseremoonial. Sellistel juhtudel on niisiis õigustatud anda sündmusest teatajale õigus teost vabalt reprodutseerida ja edastada, kuna ajakohasest sündmusest teatamise puhul ei ole mõistlik temalt nõuda, kas või ajapuuduse tõttu, et ta paluks asjaomase teose autorilt kasutamiseks luba. Lisaks võiks teose autor oma ainuõigust teostades keelduda luba andmast, mis seaks ohtu avalikkuse õiguse saada teavet kõnealusest sündmusest.

29. Kuid, nagu on sõnaselgelt sätestatud direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis c, kohaldatakse teatamisega seotud erandit „ulatuses, mis on informatiivsel eesmärgil vajalik“. See piirang ei puuduta minu arvates mitte üksnes lubatud reprodutseerimise ja edastamise ulatust, vaid ka olukordi, mille puhul kõnealust erandit kohaldatakse, see tähendab olukordi, mil sündmusest teatajalt ei saa mõistlikult nõuda, et ta palub teatamise raames reprodutseeritud ja edastatud teose autorilt luba. Seetõttu ei ole minu arvates selline kõnealuse erandi piirang, nagu on ette nähtud Saksa õiguses, vastuolus direktiivi 2001/29 asjakohase sättega, vaid on lisaks veel ka olemuslikult seotud kõnealuse erandi olemuse ja eesmärgiga.

30. Kuid põhjus, miks seda erandit ei peaks minu arvates kohaldama sellistel juhtudel nagu käesolevas kohtuasjas käsitletav, on mujal.

31. Direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis c korratakse Berni konventsiooni artikli 10*bis* sisu.¹¹ Direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti c teises osas korratakse Berni konventsiooni artikli 10*bis* lõike 2 sisu.¹² Niisiis tuleb seda tõlgendada kooskõlas Berni konventsiooni kõnealuse sättega, kuna Euroopa Liit on kohustatud nimetatud konventsiooni järgima, nagu Euroopa Kohus on juba otsustanud.¹³

32. Kuid Berni konventsiooni artikli 10*bis* lõige 2 on sõnastatud palju täpsemalt kui analüüsivat direktiivi 2001/29 säte.

11 Komisjoni 21. jaanuaril 1998. aastal esitatud direktiivi 2001/29 ettepaneku (KOM(97) 628 lõplik) seletuskirjast nähtub sõnaselgelt, et see oli seadusandja soov. Seletuskirjas on eelkõige märgitud, et Berni konventsioon tagab autoritele reprodutseerimisõiguse; et WIPO autoriõiguse lepingu artikli 1 lõike 4 kohta käiva ühisdeklaratsiooni kohaselt kohaldatakse seda õigust digitaalses keskkonnas täies ulatuses ning et kõnealuse reprodutseerimisõiguse erandid ja piirangud peavad olema kooskõlas nimetatud konventsioonis sätestatud kaitse standardiga (vt komisjoni ettepaneku seletuskiri, punktid 14 ja 15). Vt ka direktiivi 2001/29 põhjenduse 44 esimene lause.

12 Direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti c esimeses osas korratakse Berni konventsiooni artikli 10*bis* lõiget 1, mis puudutab ajakohaste artiklite ja teadete reprodutseerimist. Seda erandit käesolevas kohtuasjas ei käsitleta.

13 Vt lõpuks 13. novembri 2018. aasta kohtuotsus Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, punkt 38).

33. Konventsiooni säte nimelt puudutab vaid juhtumeid, kui ajakohaseid sündmusi kajastatakse kuulda või nähtava teel (fotograafia, raadio, televisioon, kinematograafia). Sellisel juhul on lubatud reprodutseerida informatiivsel eesmärgil vajalikud mahus teoseid, mida *nähti või kuuldi* nende sündmuste käigus.¹⁴

34. Vastupidi eelotsusetaotluse esitanud kohtu väidetele leian, et kõnealune erand, kui seda tõlgendada Berni konventsiooni silmas pidades, ei ole kohaldatav sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletav. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates seisneb põhikohtuasjas vaidluse all olev olukord vastustaja vastuseisus tema käsikirjale, mis leiti arhiivist, ning vastustaja reaktsioonis sellele asjaolule. Kõnealune käsikiri sai selle sündmuse käigus nähtavaks, kuna selle avaldasid nii kaebuse esitaja kui ka vastustaja ise oma veebisaidil. Ma ei nõustu selle analüüsiga.

35. Käesoleval juhul kujutab teade endast kirjalikku teksti, see tähendab keele transkriptsiooni graafiliste sümbolite abil. Ehkki teksti tajumine toimub enamasti visuaalsel teel, on nimetatud sümboleid vaja ka mentaalselt analüüsida, selleks et mõista teavet, mida nende abil edastatakse. Niisiis, erinevalt puhtalt visuaalsest teabest ei piisa teksti puhul selle nägemisest: seda on vaja lugeda.

36. Sama kehtib ka teatamise raames reprodutseeritud teose puhul, käesoleval juhul vastustaja artikli puhul. Kaebuse esitaja eesmärk kõnealuse artikli reprodutseerimisel ja edastamisel ei olnud lihtsalt näitlikustada oma teates esitatud väiteid, vaid tõendada, et kõnealuse artikli kaks versiooni – käsikiri ja kogumikus avaldatu – olid sisuliselt identsed ning seega ei olnud vastustaja juttu kogumikus avaldatud versioonis moonutatud. Selliseks tõendamiseks ei piisanud vaid sellest, et teate lugeja näeb artiklit: oli vaja, et ta loeb läbi mõlemad versioonid, muidu ei oleks reprodutseerimise eesmärki¹⁵ saavutatud. Niisiis ei piisanud sellest, et kasutatud teost nähakse või kuulatakse selle ajakohase sündmuse vältel, millest asjaomaselt teatatakse. Kõnealusel juhul oli vajalik teate lugeja poolne täiendav analüüs. Kuid selline täiendav analüüs läheb kaugemale ajakohasest sündmusest teatamise erandist, mis on ette nähtud direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis c, mida tõlgendatakse Berni konventsiooni artikli 10 *bis* lõiget 2 silmas pidades.

37. Seetõttu teen ettepaneku vastata neljandale eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti c tuleb tõlgendada nii, et kirjandusteose kasutamine ajakohasest sündmusest teatamise raames ei kuulu nimetatud artiklis sätestatud erandi kohaldamisalasse, juhul kui sellise kasutamisega taotletava eesmärgi saavutamine nõuab kõnealuse teose täielikku või osalist läbilugemist.

38. Pean kohe rõhutama, et selline tõlgendamine ei mõjuta üldsuse õigust saada kõnealuses teates sisalduvat teavet. Kui sellist kasutamist ei analüüsita kui seaduspärast kasutamist eespool nimetatud sätte kohaselt, võib seda analüüsida kui tsitaati, mille jaoks on erand autori ainuõigusest ette nähtud direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis d. See kaalutlus toob meid viienda ja kuuenda eelotsuse küsimuse juurde.

Viies eelotsuse küsimus

39. Viienda eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti d tuleb tõlgendada nii, et autoriõigusega kaitstud teose Internetis üldsusele kättesaadavaks tegemine PDF-failina, mis on hüperlingi abil seotud ajakirjandusartikliga, kuid eraldi kättesaadav, kuulub nimetatud sättes ette nähtud tsiteerimise erandi alla.

¹⁴ See täpsustus, mille kohaselt peab olema tegemist asjaomase sündmuse käigus nähtud või kuulatud teostega, sisaldub ka UrhG §-s 50, millega kehtestatakse ajakohasest sündmustest teatamisega seotud erand Saksa õiguses.

¹⁵ See tähendab taotletavat informatiivset eesmärki, kui kasutada direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti c ja Berni konventsiooni artikli 10 *bis* lõike 2 sõnastust.

40. Käesolevas kohtuasjas ei olnud vastustaja artikkel lahutamatult kaebuse esitaja poolt tema veebisaidil avaldatud artiklisse lõimitud, vaid tehti nimetatud veebisaidil kättesaadavaks eraldi failina, mis oli kaebuse esitaja artikliga seotud hüperlinkide abil. See mitte just konventsionaalne tsiteerimise viis tekitabki eelotsusetaotluse esitanud kohtus kahtlusi.

41. Tsiteerimise erand on üks traditsioonilisemaid autoriõiguse erandeid.¹⁶ Pikka aega peeti seda peamiselt kirjandusteoste pärusmaaks.¹⁷ Nimetatud teostes eristatakse tsitaadid traditsiooniliselt tüpograafiliste vahenditega: jutumärkidega, kursiiviga, põhitekstist erineva fondiga, joonealuste märkustega jms.

42. Praegusel ajal ei paista olevat välistatud võimalus, et tsiteerimine võib puudutada ka teisi teoste kategooriaid, eelkõige muusika- ja kinematograafiateoseid, aga ka kujutava kunsti teoseid.¹⁸ Sellistel juhtudel tuleb loomulikult kohandada ka tsitaatide tsiteerivasse teosesse lisamise meetodeid ja nende identifitseerimise meetodeid.

43. Minu arvates kehtib see ka tsitaatide lisamisel kirjandusteostesse. Kaasaegne tehnika, eelkõige Internet, võimaldab tekste omavahel siduda eri moel, näiteks hüperlinkide abil. Mõistagi peab tsitaadi ja tsiteeriva teose vahel säilima tihe seos. Veebilehtede ülesehitus võib olla väga erinev, seega on tõenäoliselt vaja juhtumipõhist analüüsi. Näiteks võimaldab niinimetatud raamide kasutamine lisada sisu nii, et veebilehe kasutajale tundub, et sisu on otse sellel lehel, ehkki tehniliselt on tegemist hüpertexti lingiga. Kuid minu arvates ei tule siiski automaatselt välistada tsitaate, mis on lisatud hüperlinkide abil.¹⁹

44. Kuid ma leian seevastu, et käesolevas kohtuasjas käsitletav probleem tuleneb konkreetsest viisist, kuidas kaebuse esitaja vastustaja artiklit reprodutseeris ja edastas. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud teabe kohaselt avaldati kõnealune artikkel kaebuse esitaja veebisaidil tervikuna PDF-failidena, mis olid asjaomast sündmust kirjeldavast tekstist eraldi kätte saadavad ja alla laetavad. Nende failide hüperlingid ei olnud kättesaadavad mitte ainult veebilehel, kus asus peamine tekst, vaid ka kaebuse esitaja veebisaidi avalehel. Minu arvates ületab selline kättesaadavaks tegemine (ja reprodutseerimine, mis sellele vältimatult eelnes) tsiteerimise erandi raames lubatu piirid.

45. Teose tervikuna tsiteerimise võimaluse kohta näib õiguskirjanduses olevat eri arvamusi.²⁰ Direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis d ei ole täpsustatud tsitaadi lubatud mahtu. Euroopa Kohus näib olevat nõustunud fotograafiateose tervikuna tsiteerimisega,²¹ ehkki ta kirjeldab tsiteerimist kui teose „[osade] reprodutseerimist“.²² Berni konventsioonis loobuti algsest piiravast väljendist „lühikesed tsitaadid“²³ ning see asendati üldisema nõudega, et tsitaate kasutatakse „taotletava eesmärgiga põhjendatud mahus“. Sarnast sõnastust on kasutatud ka direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis d. Niisiis näib põhimõtteliselt olevat lubatud tsiteerida teost tervikuna, kui seda õigustab taotletav eesmärk.

16 Juba 1812. aastal märkis Charles Nodier teoses *Questions de littérature légale*, et „kõikidest võimalikest autorilt laenamistest on tsiteerimine kahtlemata kõige andestatavam [...]“. (Tsiteerin järgmisest teosest: Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Paris, Economica, 2014, lk 852.)

17 Berni konventsiooni artiklis 10, 1948. aasta Brüsseli lepingust tulenevas redaktsioonis, oli sätestatud: „Kõikides liidu riikides on lubatud lühikesed tsitaadid ajaleheartiklitest ja perioodilistest väljaannetest, ka pressikokkuvõtete kujul.“

18 Näib, et Euroopa Kohus on sellega vaikimisi nõustunud fotograafiateoste puhul (vt 1. detsembri 2011. aasta kohtuotsus Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punktid 122 ja 123).

19 Mõistagi räägin ma siin linkidest sisule, mis on kättesaadavaks tehtud isiku poolt, kes tugineb tsiteerimise erandile. Lingid teiste isikute veebilehtedele, kus autoriõigusega kaitstud objektid on seaduspäraselt kättesaadavaks tehtud, ei kujuta endast reprodutseerimist ega üldsusele edastamist ega nõua seega erandi tegemist ainuõigustest (vt 13. veebruari 2014. aasta kohtuotsus Svensson jt, C-466/12, EU:C:2014:76, resolutsioon).

20 Vt näiteks muu hulgas: Barta, J., Markiewicz, R., *Prawo autorskie*, Warszawa, Wolters Kluwer, 2016, lk 236 ja 237; Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Paris, Economica, 2014, lk 855; samuti Stanisławska-Kloc, S., „Zasady wykorzystywania cudzych utworów: prawo autorskie i dobre obyczaje (etyka cytatu)“, *Diametros*, nr 19/2009, lk 160–184, eriti lk 168.

21 1. detsembri 2011. aasta kohtuotsus Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, punktid 122 ja 123). Vt ka kohtujurist Trstenjaki ettepanek selles kohtuasjas (C-145/10, EU:C:2011:239, punkt 212).

22 1. detsembri 2011. aasta kohtuotsus Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, punkt 135).

23 Vt käesoleva ettepaneku joonealune märkus 17.

46. Kuid õiguskirjanduses ollakse üksmeel selles osas, et tsitaat ei tohi konkureerida originaalteosega, nii et kasutajal pole vajagi sellega tutvuda.²⁴ Selline tsitaat, mis asendab originaalteost, võimaldaks mööda minna autori ainuõigustest oma teosele, muutes need täiesti sisutuks. Selliselt tsiteeritud teose autor jääks ilma oma autorlusest tulenevate õiguste põhilisest osast ning nimetatud õigusi saaks tema asemel kasutada hoopis tsiteeriva teose autor nimetatud teose vahendusel.

47. Minu arvates on see just nii olukorras, kus kirjandusteos – žanr, mille puhul teose tajumiseks ei ole oluline mitte selle vorm, vaid sisu, – tehakse üldsusele kättesaadavaks veebisaidil eraldi juurdepääsetava ja allalaaditava faili vormis. Vormiliselt võib sellise faili esitada tsitaadina ning siduda tsitaadi autori tekstiga näiteks hüperlingi abil. Kuid kõnealune fail on *de facto* asjaomasest tekstist eraldiseisev ning tsitaadi autori veebisaidil kasutajad saavad seda autonoomselt kasutada, mis annab neile loata juurdepääsu originaalteosele ning seega kaotab vajaduse selle teose poole pöörduda.

48. Seetõttu arvan, et tsiteerimise erand võib õigustada kolmandate isikute teoste kasutamist eri mahu ja erinevate tehniliste lahenduste abil. Kuid kasutamise ulatuse ja kasutatud tehniliste vahendite koosmõju võib kaasa tuua selle erandi piiride ületamise. Eelkõige ei tohiks tsiteerimise erand hõlmata olukordi, mil teos tehakse autori loata tervikuna üldsusele kättesaadavaks veebisaidil failina, mis on eraldi juurdepääsetav ja allalaaditav.

49. Vastupidi sellele, mida väidab eelotsusetaotluse esitanud kohus eelotsusetaotluses, leian, et käesolevas asjas ei ole küsimus tsiteeritud teose iseseisva kasutamise tegeliku ohu hindamises, vaid tsiteerimise mõiste määratlemises.²⁵ Vähemalt kirjandusteoste puhul vabastab igasugune teose tervikuna Internetis eraldi failina kättesaadavaks tegemine lugeja vajadusest originaalteose poole pöörduda ning seega ületab kõnealuse erandi piirid, ilma et oleks vaja analüüsida teose hilisema kasutamise tegelikku ohtu.

50. Lubada, et tsitaat võiks asendada originaalteost, oleks ühtlasi vastuolus „kolmeosalise kontrolli“ nõuetega, mida sisaldavad nii Berni konventsiooni artikli 9 lõige 2²⁶ kui ka direktiivi 2001/29 artikli 5 lõige 5 ning mille kohaselt autoriõiguse erandid ei tohi olla vastuolus teose tavapärase kasutusega ega autori õiguspärasete huvidega, ning need tingimused on kumulatiivsed. Kuid tsitaat, mis vabastab kasutaja vajadusest originaalteose poole pöörduda, asendades seda, on kahtlemata vastuolus teose tavapärase kasutusega.

51. Seda järeldust ei sea kahtluse alla kaebuse esitaja väide, et vastustaja ei soovinud kõnealust artiklit majanduslikel eesmärkidel kasutada, vaid tema vastuseis selle üldsusele kättesaadavaks tegemisele tulenes üksnes soovist kaitsta oma isiklike huve. See järeldus nimelt ei puuduta mitte üksnes tsiteerimise erandi kohaldamist põhikohtuasjas, vaid ka kõnealuse erandi normatiivseid piiranguid liidu õiguses. Sellised piirangud aga ei sõltu küsimusest, kas konkreetsel juhul autor kasutab oma teost või kavatses seda kasutada. Selleks et erandi kõnealune tõlgendamine oleks vastuolus direktiivi 2001/29 artikli 5 lõikes 5 ette nähtud kolmeosalise kontrolliga, piisab sellest, kui kasutamine erandi raames võib potentsiaalselt kahjustada teose kasutamist.

52. Seetõttu teen ettepaneku vastata viiendale eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti d tuleb tõlgendada nii, et nimetatud sättes ette nähtud tsiteerimise erand ei hõlma olukordi, mil teos tehakse autori loata tervikuna üldsusele kättesaadavaks veebisaidil failina, mis on eraldi juurdepääsetav ja allalaaditav, nii et kasutajal kaob vajadus originaalteose poole pöörduda.

24 Vt eelkõige Barta, J., Markiewicz, R., *Prawo autorskie*, Warszawa, Wolters Kluwer, 2016, lk 239; Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Paris, Economica, 2014, lk 851; Preussner-Zamorska, J., Marcinkowska, J., kogumikus Barta, J. (toim), *Prawo autorskie*, Warszawa, C. H. Beck, 2013, lk 565; samuti Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Paris, Dalloz, 2016, lk 572.

25 Seda mõistet tuleb tõlgendada liidu õiguse autonoomse mõistena (vt selle kohta 3. septembri 2014. aasta kohtuotsus Deckmyn ja Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, punktid 14–17).

26 Ja mida korratakse WIPO autoriõiguse lepingu artiklis 10.

Kuues eelotsuse küsimus

53. Kuuenda eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kuidas tuleb põhikohtuasja asjaoludel tõlgendada direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis d ette nähtud tingimust, mille kohaselt tsiteerimine puudutab vaid teost, mis on juba seaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud.

54. Kuna minu pakutud vastus viiendale eelotsuse küsimusele välistab kõnealuse erandi kohaldamise käesolevas asjas, on kuues küsimus hüpoteetiline. Sõnastan siiski mõned märkused selle kohta, juhuks kui Euroopa Kohus ei nõustu minu analüüsiga viienda eelotsuse küsimuse kohta.

55. Nõue, et tsiteerimine puudutaks vaid teoseid, mis on juba seaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud, on autoriõiguse valdkonnas traditsiooniliselt aktsepteeritud ning see on kirjas ka Berni konventsiooni artikli 10 lõikes 1. Kõnealuse nõude eesmärk on kaitsta autori isiklike õigusi, eelkõige avalikustamise õigust, mille alusel on autor see, kes otsustab, millal tema teos esimest korda üldsusele edastatakse või kättesaadavaks tehakse. Selline esimene üldsusele kättesaadavaks tegemine võib toimuda autori nõusolekul või õiguspärase litsentsi alusel. Euroopa Kohus näib olevat ka vaikumisi nõustunud avalikustamisega erandi raames, mis on ette nähtud direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktis e.²⁷ See lahendus ei ole minu arvates enesestmõistetav, kuna erandid, mis on ette nähtud direktiivi 2001/29 artikli 5 lõigetes 1–3, teevad erandi üksnes autorite varalistest õigustest ega peaks põhimõtteliselt rikkuma nende isiklike õigusi. Igal juhul ei peaks kõnealune esimene üldsusele kättesaadavaks tegemine tulenema tsiteerimisest.

56. Vastustaja põhikohtuasjas arutusel oleva artikli puhul nähtub eelotsusetaotluses sisalduvast teabest, et üks versioon artiklist avaldati 1988. aastal ilmunud kogumikus ning seejärel, pärast käsikirja arhiivist leidmist, avaldati see kahes versioonis vastustaja veebisaidil. Seega näib, et ajal, mil artikkel avaldati kaebuse esitaja veebilehel, oli see juba seaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud; seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

57. Ainus probleem võib tuleneda asjaolust, et kogumikus avaldatud versioonis oli väidetavalt vastustaja mõtet moonutatud, samas kui tema enda veebisaidil avaldatud versiooni täiendas vastustaja lisatud artiklist lahti ütlemine, mida kaebuse esitaja üle ei võtnud. Niisiis võib siin tegemist olla vastustaja isiklike õiguste ja eelkõige teose austamise õiguse rikkumisega. Kuid kuna direktiivi 2001/29 sätteid ei reguleeri isiklike õigusi, kuulub selle küsimuse hindamine täielikult liikmesriigi kohtute pädevusse ja toimub riigisisese õiguse järgi.

58. Juhuks kui Euroopa Kohus ei nõustu minu pakutud vastusega viiendale eelotsuse küsimusele, teen ettepaneku vastata kuuendale eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti d tuleb tõlgendada nii, et teos, mida tsiteeritakse, peab olema eelnevalt tehtud üldsusele kättesaadavaks autori nõusolekul või õiguspärase litsentsi alusel, ning seda peab kontrollima liikmesriigi kohus.

Teine ja kolmas eelotsuse küsimus

59. Vastustest, mis ma soovitan anda neljandale ja viiendale eelotsuse küsimusele, selgub, et teose selline kasutamine, nagu kaebuse esitaja kasutas põhikohtuasjas vastustaja artiklit, ei kuulu selliste erandite alla autori ainuõigustest, millele viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, see tähendab erandite alla, mis on ette nähtud direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punktides c ja d. Eelotsusetaotluse esitanud

²⁷ Kasutamine avaliku julgeoleku huvides või haldus-, parlamentaarsete või kohtutoimingute nõuetekohaseks teostamiseks. Vt 1. detsembri 2011. aasta kohtuotsus Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, punktid 143 ja 144).

kohus soovib siiski ka teada, kas sellist kasutamist võiks õigustada kaalutlustega, mis on seotud kaebuse esitaja põhiõigustega ja eelkõige sõnavabadusega, mis on tagatud harta artikli 11 lõikega 1, ning massiteabevahendite vabadusega, mida on nimetatud selle artikli lõikes 2. Seda küsimust käsitlevad teine ja kolmas eelotsuse küsimus, mida ma teen ettepaneku analüüsida koos.

60. Teise ja kolmanda eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas sõnavabadus ja massiteabevahendite vabadus kujutavad endast piirangut autori ainuõigusele või õigustavad erandit autori ainuõigusest lubada või keelata oma teose reprodutseerimist ja üldsusele edastamist või selle ainuõiguse rikkumist, juhul kui tegemist on teose avaldamisega ajakirjanduses üldist huvi pakkuvaid küsimusi käsitleva arutelu raames.

61. Need küsimused on identsed teise ja kolmanda eelotsuse küsimusega, mille sama eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas kohtuasjas Funke Medien NRW²⁸ ning on sisuliselt sarnased kuuenda eelotsuse küsimusega, mille sama eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas kohtuasjas Pelham jt.²⁹

62. Oma ettepanekus kohtuasjas Pelham jt panin ma sisuliselt ette vastata, et kuna autoriõigus sisaldab juba piiranguid ja erandeid, mille eesmärk on sobitada autorite ainuõigusi põhiõigustega, eelkõige sõnavabadusega, siis üldiselt tuleb austada seadusandja valikuid selles osas. Need valikud on tehtud, kaaludes teoste kasutajate põhiõigusi ning autorite ja teiste õigustatud isikute õigusi, mis on samuti kaitstud kui põhiõigus, see tähendab omandiõigus, mis on sätestatud harta artiklis 17, mille lõikes 2 on sõnaselgelt nimetatud intellektuaalomandit. Selleks kaalumiseks on seadusandjal kaalutlusruum ning kohus peaks sekkuma vaid erandkorras, põhiõiguse olemusliku sisu rikkumise korral.³⁰

63. Lisan veel, et kolmandas eelotsuse küsimuses välja pakutud mõte täiendada kohtumenetluse kaudu liidu autoriõigust eranditega, mida ei ole ette nähtud direktiivi 2001/29 artiklis 5 ja mis juhinduvad sõnavabadusega seotud kaalutlustest, võiks minu arvates kahtluse alla seada kõnealuse õiguse tõhususe ja sellega taotletava ühtlustamise. Selline võimalus nimelt tähendaks liidu õigusesse teatava „õiglase kasutamise (*fair use*) klausli“ lisamist, kuna peaaegu iga sellise teose kasutamise puhul, mis kahjustab autoriõigust, saab tugineda ühel või teisel moel sõnavabadusele.³¹ Nii sõltuks autoriõiguste tegelik kaitse iga liikmesriigi kohtute tundlikkusest sõnavabaduse suhtes, muutes igasuguse ühtlustamispingutuse täitumatuks unistuseks (*vœu pieux*).³²

64. See arutluskäik on minu arvates täielikult kohaldatav käesolevale juhtumile.

65. Rõhutasin juba käesoleva ettepaneku sissejuhatuses sõnavabaduse ja massiteabevahendite vabaduse olulisust demokraatlikus ühiskonnas ning ma ei hakka seda siin kordama. Need vabadused, nagu kõik põhiõigused, ei ole siiski absoluutsed ega piiramatud, nagu nähtub selgelt nii harta artikli 52 lõikest 1 kui ka Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikli 10 lõikest 2, milles on ette nähtud põhiõiguste piirangud ja nende piirangute kohaldamise tingimused. Autoriõigus võib endast kujutada üht sellist õiguspärast sõnavabaduse piirangut³³ ning see vabadus ei ole põhimõtteliselt autoriõiguse suhtes ülimuslik väljaspool piiranguid ja erandeid, mis on autoriõiguses eneses ette nähtud.

28 C-469/17, mille menetlemine on praegu Euroopa Kohtus pooleli.

29 C-476/17, mille menetlemine on praegu Euroopa Kohtus pooleli. On tõsi, et nimetatud kohtuasi puudutab kunstivabadust, mis on sätestatud harta artiklis 13. Kuid see vabadus on vaid üks sõnavabaduse kehastusi.

30 Vt minu ettepanek kohtuasjas Pelham (C-476/17, EU:C:2018:1002, punktid 90–99).

31 Euroopa Inimõiguste Kohtu hinnangul on sõnavabadusega seotud näiteks failide jagamine *peer-to-peer* võrkudes (vt EIK 19. veebruaril 2013. aasta otsus Neij ja Sunde Kolmisoppi vs. Rootsi, CE:ECHR:2013:0219DEC004039712).

32 Seda väjendit kasutas A. Lucas artiklis Lucas, A., Ginsburg, J. C., „Droit d’auteur, liberté d’expression et libre accès à l’information (étude comparée de droit américain et européen)“, *Revue internationale du droit d’auteur*, 249. kd. (2016), lk 4–153, lk-1 25.

33 Vt EIK 10. jaanuari 2013. aasta otsus Ashby Donald jt vs. Prantsusmaa (CE:ECHR:2013:0110JUD003676908, punkt 36).

66. Niisiis tuleb kaebuse esitaja esitatud argumendile, mille kohaselt on sõnavabaduse ja massiteabevahendite vabaduse mõttes oluline teada, kes kontrollib teavet, vastata nii, et juhul kui asjaomane teave on autoriõigusega kaitstud teos, siis kontrollib selle avalikustamist ja levitamist autor, kui eespool nimetatud piirangutest ja eranditest ei tulene teisiti.

67. On tõsi, et põhikohtuasjas käsitletav olukord on eriline selles mõttes, et asjaomase teose autor on poliitik, teoses väljendab ta oma mõtteid üldist huvi pakkuvatel teemal ning teose vaidlusalune üldsusele edastamine kaebuse esitaja poolt toimus valimiste eelneva debati raames. Niisiis võib tekkida küsimus, kas käesolev juhtum ei ole sarnane olukorraga kohtuasjas *Funke Medien NRW*,³⁴ mille puhul ma tegin ettepaneku otsustada, et Saksamaa Liitvabariigi autoriõigus ei õigusta sellest tulenevat sõnavabaduse kahjustamist.

68. Olen siiski arvamusel, et käesoleva kohtuasja asjaolud ei või viia analoogse lahenduse vastuvõtmiseni.

69. Esiteks seisneb kohtuasja *Funke Medien NRW*³⁵ eripära selles, et asjaomane teos koosneb konfidentsiaalsetest perioodilistest sõjaväeraportidest, mis on puhtalt faktipõhised,³⁶ ning et Saksamaa Liitvabariik, kes on nimetatud raportite autoriõiguste omanik, otsustas asendada kõnealuste dokumentide kaitse konfidentsiaalse teabena kaitsega, mis tuleneb autoriõigusest. Kuna tegemist on riigiga, ei saa ta tugineda autoriõiguse kaitseks põhiõigusele, kuna põhiõigused on vaid eraõiguslikel isikutel.

70. Käesolevas kohtuasjas ei ole kahtluse alla seatud, kas asjaomane artikkel on teos autoriõiguse tähenduses, ning autoriõiguste omanik on füüsiline isik. Füüsilisel isikul, erinevalt riigist, puuduvad sellised abinõud, nagu võimalus klassifitseerida teatav dokument konfidentsiaalseks, piirates nii õiguspärast juurdepääsu sellele. Füüsilisel isikul on autoriõigus peamine, kui mitte ainus võimalus kaitsta oma intellektuaalset loomingut. Lisaks on kõnealusel autoril füüsilise isikuna omandiõigus kui põhiõigus ning ka teised põhiõigused, mis on kaitstud samamoodi nagu tema teose potentsiaalsate kasutajate sõnavabadus. Nimetatud sõnavabaduse piirang, mis tuleneb asjaomase autori ainuõigustest, on niisiis õiguspärane selles mõttes, et see tuleneb teise põhiõiguse kaitsest. Niisiis tuleb neid eri põhiõigusi kaaluda ning seadusandja on seda põhimõtteliselt juba teinud seoses autoriõigust reguleerivate sätetega.

71. Teiseks on tõsi, et vastustaja, kes on valitud rahvaesindajaks, avalikku tegevust kontrollitakse eriti rangelt ja eelkõige meedia poolt. Teatavatel asjaoludel võiks see kontroll ehk vajaduse korral õigustada seda, et vastustaja artikkel edastatakse üldsusele tema loata, näiteks juhul, kui ta püüaks selle sisu varjata.³⁷

72. Kuid käesoleval juhul tegutses vastustaja täiesti läbipaistvalt, avaldades ise oma veebisaidil oma artikli mõlemad versioonid ning võimaldades seega igal ajal kujundada oma arvamuse sellest, kui olulised on kahe versiooni erinevused. Lisaks muutis artiklite avaldamine vastustaja veebisaidil lihtsamaks ka kaebuse esitaja ülesande, kes oleks võinud soovitada teavitamise eesmärgi autoriõigust vähem riivavate meetmetega, eelkõige tsiteerides vastustaja artikli mõlema versiooni asjakohaseid lõike või luues hüperlingi vastustaja veebisaidile.

34 C-469/17, mille menetlemine on praegu Euroopa Kohtus pooleli.

35 C-469/17, mille menetlemine on praegu Euroopa Kohtus pooleli.

36 Ja mille puhul ei ole tuvastatud, et need on autoriõigusega kaitstud (vt minu ettepanek kohtuasjas *Funke Medien NRW*, C-469/17, EU:C:2018:870, punkt 20).

37 Tihti tuuakse näiteks sellisest olukorrast, kus avaliku arutelu huvid tuleb seada kõrgemaks autoriõigusest, *Gerechthof Den Haag* (Haagi apellatsioonikohus, Madalmaad) 4. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas, milles käsitleti saientoloogia kiriku dokumentide avaldamist (NL:GHSGR:2003:AI5638) (vt kommentaarid selle kohtuotsuse kohta: Vivant, M., *Propriétés intellectuelles*, nr 12, lk 834).

73. Seoses kaebuse esitaja väitega, mille kohaselt takistasid artiklist lahti ütlemise märkused, mis vastustaja oli lisanud mõlemale oma veebisaidil avaldatud tekstile, lugejatel teksti objektiivselt tajuda, piisab nendingust, et autor võib oma teosest lahti ütelda. Ma ei usu, et see lahtiütlemine, mis on vaid täiendav teave, takistaks lugejal kõnealuse artikli mõlemat versiooni objektiivselt analüüsida. Kui lugeja on piisavalt arukas, et teksti kaht versiooni võrrelda, siis on ta ka võimeline hindama sellise lahtiütlemise siirust.

74. Mind ei veena ka kaebuse esitaja argument, et hüperlink vastustaja veebisaidile ei oleks piisav seetõttu, et selline link sõltub vältimatult sihtlehe sisust. Pealegi, kuna kaebuse esitajal oli vastustaja artikkel olemas, oleks tal olnud võimalik reageerida juhul, kui vastustaja oleks kõnealuse artikli oma veebilehelt kustutanud. Sellisel juhul oleks olukord sõnavabaduse vaatepunktist erinev. Nii see siiski ei olnud.

75. Ning kolmandaks ei sea minu järeldust kahtluse alla kaebuse esitaja argument, mille kohaselt vastustaja eesmärk, kui ta tugines oma artikli reprodutseerimis- ja üldsusele edastamise õigusele, ei olnud mitte varaliste autoriõiguste kaitse, vaid oma isiklike õiguste kaitse, sealhulgas selliste õiguste, mis ei tulene kõnealuse artikli autorsusest. Kuid sellised isiklikud õigused ei kuulu direktiivi 2001/29 kohaldamisalasse ega ka üldisemalt liidu õiguse kohaldamisalasse.

76. Kuna kaebuse esitaja soovib tugineda erandile autoriõigustest, tuleb esiteks tähele panna, et kõnealuste õiguste teostamine ei sõltu teose tegelikust kasutamisest autori poolt. Autoriõigus ja eelkõige varalised õigused ei taga autorile mitte üksnes võimaluse teost takistamatult kasutada, vaid ka kaitse selle eest, et teost kasutaksid kolmandad isikud, kui autor ei ole seda lubanud. Kuid tehes vastustaja artikli oma veebisaidil üldsusele kättesaadavaks, kasutas kaebuse esitaja kõnealust artiklit autoriõiguse tähenduses.

77. Lisaks, ehkki autori isiklikud õigused ei kuulu direktiiviga 2001/29 ette nähtud ühtlustamise reguleerimisalasse,³⁸ tuleb neid arvesse võtta selle direktiivi sätete tõlgendamisel, juhul kui nende sätete kohaldamine võib riivata nimetatud õigusi. Direktiiviga 2001/29 ühtlustatakse autoriõigus vaid osaliselt. See tähendab, et seda ei kohaldata kontekstiväliselt ega direktiivi olemusest tulenevalt otseselt. Selle sätted tuleb üle võtta liikmesriikide õigusse, kus need seostuvad nimetatud õiguse muude sätetega, eelkõige nendega, mis reguleerivad autori isiklike õigusi. Niisiis ei saa autori varalise õiguse erandi tõlgendamisel jätta arvestamata autori isiklike õigusi, nii et teose vaba kasutamine oleks lubatud üksnes seetõttu, et asjaomane autor ei kavatse teost majanduslikel eesmärkidel kasutada, vaid soovib ainult kaitsta oma isiklike õigusi.

78. Ja kui kaebuse esitaja argumenti tuleb mõista nii, et juhul kui teost majanduslikel eesmärkidel ei kasutata, ei õigusta vastustaja autoriõigus, mis tuleneb tema omandiõigusest, mis on kaitstud harta artikli 17 alusel, sellest tulenevat sõnavabaduse piirangut, siis märgin, et olukord käesolevas kohtuasjas ei sarnane olukorraga kohtuasjas Funke Medien NRW, kus ma pakkusin välja analoogse arutluskäigu,³⁹ põhjustel, mida selgitasin käesoleva ettepaneku punktides 69 ja 70.

79. Lisaks tuleb põhikohtuasja poolte põhiõiguste kaalumisel arvesse võtta mitte üksnes vastustaja omandiõigust, vaid ka tema teisi põhiõigusi, mis võivad asjasse puutuda. Põhikohtuasja vaidluse aluseks on vastustaja vastuseis vaadetele, mida ta minevikus avaldas asjaomasest teoses. Oma hagiga soovis vastustaja säilitada ainuõiguse kõnealust teost üldsusele edastada, selleks et tal oleks võimalik edastamise käigus lisada mäрге, et ta ütleb lahti teoses väljendatud veendumustest. Harta artiklis 10 on sätestatud mõttevabadus, mis nimetatud sätte täpse sõnastuse kohaselt „kätkeb vabadust muuta

³⁸ Vt direktiivi 2001/29 põhjendus 19.

³⁹ Vt minu ettepanek kohtuasjas Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2018:870, punktid 58–61).

[...] veendumusi“.⁴⁰ Ma ei näe põhjust, miks ei peaks poliitikutel seda õigust olema. Kuidas saaks siis vastustaja tegelikult kasutada vabadust muuta veendumusi, kui artiklit, mis sisaldab tema varasemaid veendumusi, võiks vabalt avaldada tema nime all ja ilma märketa sellest lahti ütlemise kohta, nii et üldsusele jääb mulje, et tegemist on tema praeguste veendumustega?

80. Niisiis on vastustajal täielik õigus kaitsta oma õigusi, mis tulenevad hartast,⁴¹ tema käsutuses olevate õiguslike vahenditega – käesoleval juhul autoriõigusega. Kui ta teeb seda seaduste piires, ei ole tegemist kuritarvitusega ning kaebuse esitaja sõnavabaduse piirangut, mis sellest tuleneb, ei saa pidada õigustamatuks.

81. Seega teen ettepaneku vastata teisele ja kolmandale eelotsuse küsimusele, et sõna- ja massiteabevahendite vabadus ei kujuta endast piirangut autori ainuõigusele ega õigusta erandit autori ainuõigusest lubada või keelata oma teose reprodutseerimist ja üldsusele edastamist või selle ainuõiguse rikkumist väljaspool direktiivi 2001/29 artikli 5 lõikeid 2 ja 3 ette nähtud piiranguid ja erandeid. See kehtib ka olukorras, kus asjaomase teose autor on avalikus teenistuses ja kõnealus teoses on väljendatud tema veendumusi üldist huvi pakkuvates küsimustes, juhul kui kõnealune teos on juba üldsusele kättesaadavaks tehtud.

Ettepanek

82. Kõikidest esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Bundesgerichtshofi (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) esitatud eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. Liikmesriikidel on kohustus tagada oma riigisisises õiguses Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas artiklites 2–4 sätestatud ainuõiguste kaitse, ning neid õigusi võib piirata üksnes selle direktiivi artiklis 5 ammendavalt ette nähtud erandite ja piirangute kohaldamisega. Liikmesriigid on seevastu vabad valima meetmeid, mida nad peavad vajalikuks rakendada selle kohustuse täitmiseks.
2. Direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti c tuleb tõlgendada nii, et kirjandusteose kasutamine ajakohasest sündmusest teatamise raames ei kuulu nimetatud artiklis sätestatud erandi kohaldamisalasse, juhul kui sellise kasutamisega taotletava eesmärgi saavutamine nõuab kõnealuse teose täielikku või osalist läbilugemist.
3. Direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 3 punkti d tuleb tõlgendada nii, et nimetatud sättes ette nähtud tsiteerimise erand ei hõlma olukordi, mil teos tehakse autori loata tervikuna üldsusele kättesaadavaks veebisaidil failina, mis on eraldi juurdepääsetav ja allalaaditav, nii et kasutajal kaob vajadus originaalteose poole poole pöörduda.
4. Sõna- ja massiteabevahendite vabadus, mis on ette nähtud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 11, ei kujuta endast piirangut autori ainuõigusele ega õigusta erandit autori ainuõigusest lubada või keelata oma teose reprodutseerimist ja üldsusele edastamist või selle ainuõiguse rikkumist väljaspool direktiivi 2001/29 artikli 5 lõikeid 2 ja 3 ette nähtud piiranguid ja erandeid. See kehtib ka olukorras, kus asjaomase teose autor on avalikus teenistuses ja kõnealus teoses on väljendatud tema veendumusi üldist huvi pakkuvates küsimustes, juhul kui kõnealune teos on juba üldsusele kättesaadavaks tehtud.

⁴⁰ Sama õigus on ette nähtud EIÕK artikli 9 lõikes 1, mille sõnastus on sisuliselt identne harta artikli 10 lõike 1 sõnastusega.

⁴¹ Jätan praegu kõrvale vaidluse küsimuses, kas veendumuste muutmise avalikult teatamine kuulub veel harta artikli 10 kohaldamisalasse või pigem harta artikli 11 kohaldamisalasse.